

Recenzie

BAJTOŠ, Ján – OROSOVÁ, Renáta – DROTÁROVÁ, Mária (ed.): Integrácia teórie a praxe didaktiky ako determinant kvality modernej školy

Košice : UPJŠ, 2010. 420 s. ISBN 9788070978436

V dňoch 4. – 5. novembra 2010 sa v Botanickej záhrade Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach uskutočnila medzinárodná konferencia na tému „Integrácia teórie a praxe didaktiky ako determinant kvality modernej školy“. Išlo o podujatie, ktoré bolo ako prvé vôbec na pôde UPJŠ z odboru pedagogiky organizované. Zborník s rovnakým názvom, ktorý je výsledkom tejto konferencie, prezentuje na 420 stranách širokú škálu pohľadov na oblasť súčasnej didaktiky, učiteľských kompetencií, ako aj na súvisiace pregraduálne vzdelávanie prospektívnych učiteľov.

Zborník je pomerne rozsiahly a začína štyrmi hlavnými prezentáciami. Autorom prvého koncepčného príspevku je Š. Švec, ktorý sa vo svojom príspevku zaoberá priamo premostením a prepojením didaktickej teórie a praxe z rôznych pohľadov. Predkladá prehľad historických poňatí didaktiky z hľadiska jej predmetu a metód. Pozornosť upriamuje na výklad kurikula ako cieľového programu školského stupňa a cieľového programu školského predmetového kurzu. Napokon ponúka viacero podnetov na prepojenie didaktickej teórie a praxe, ako aj súbor námetov pre ďalší výskum a vývoj v oblasti školskej didaktiky ako vedného, študijného a pracovného odboru. V následnom referáte E. Petlák rozoberá ponímanie a úlohy súčasnej didaktiky, pričom vymedzuje oblasti, ktorým je potrebné v rámci tejto disciplíny venovať pozornosť (t. j. pohľad na didaktiku ako vednú disciplínu, ako na prax vzdelávania a autodidaktie a ako ďalšie vzdelávanie učiteľov). Súčasťou príspevku je aj konštruktívna kritika paradigmy didaktiky, ktorá je zakončená rôznymi podnetmi na zmenu a výskum v danej oblasti. E. Komarníková a I. Hegedüsová kladú vo svojom referáte dôraz na to, aby boli študenti vo vyučovacom procese viac vedení k hľadaniu, skúmaniu, triedeniu a k inej práci s informačnými fondami a s internetom. Popisujú výhody a nedostatky virtuálneho vzdelávania (e-learning) a uvádzajú možnosti použitia IKT vo vyučovaní. Na záver apelujú na pedagógov, aby sa starostlivejšie zaoberali motiváciou, výberom vhodných úloh a uplatňovaním zaujímavých metód a foriem vyučovania vo svojej praxi. V poslednom hlavnom referáte J. Bajtoš vyzdvihuje význam a potrebu výchovy a vzdelávania pre informačnú spoločnosť a rozoberá problematiku kvality školy a vyučovacieho procesu. Okrem toho vysvetľuje princípy a aplikácie metódy

mikrovyučovania v pregraduálnej príprave učiteľov, čo podporil výsledkami výskumu, ktorý bol v tejto oblasti realizovaný.

Ďalšie príspevky v zborníku sú rozdelené do troch oblastí podľa sekcií:

- *Sekcia A:* Pregraduálna príprava učiteľov v procese transformačných zmien súčasnej školy.
- *Sekcia B:* Rozvoj učiteľských kompetencií v informačnej spoločnosti.
- *Sekcia C:* Aktuálne trendy vo všeobecnej didaktike a v predmetových didaktikách.

Prvá sekcia bola najrozsiahlejšia. Jej príspevky mapujú požiadavky na modernú školu, ako aj impulzy z pregraduálnej učiteľskej prípravy. Tie sú uvádzané vo vzťahu k rôznym odborným predmetom. V jednotlivých príspevkoch autori nastoľujú a riešia rôzne problémy týkajúce sa pregraduálneho štúdia budúcich učiteľov, čo dopĺňajú rôznymi výskumami v tejto oblasti (S. Albert; P. Kmeť; I. Kominarec a E. Kominarecová; Z. Uherová a i.). Je v nich prezentovaný prehľad využívania rozmanitých vyučovacích metód na skvalitnenie prípravy nastávajúcich učiteľov. Zaujímavé sú hlavne príklady ich praktickej aplikácie v rámci rôznych odborov s hlavným zameraním na rozvoj praktických spôsobilostí študentov (M. Balažovjeh, J. Bajtoš; R. Hajduk; E. Janigová, L. Zvedelová; R. Orosová; J. Poráčová a i.). V príspevkoch sa objavujú aj nové témy riadenia kvality výučby, manažmentu vo vzdelávacích inštitúciách, ako aj inovácie vo výchove a vzdelávaní (M. Blaško; T. Črejová, K. Hrbáčová, M. Rostášová; J. Kancír; P. Kmeť a i.). Okrem toho sú v jednotlivých príspevkoch charakterizované prípady inovácie obsahu vzdelania z rôznych odborných predmetov na vybraných univerzitných pracoviskách na Slovensku aj v zahraničí (H. Klímová; A. Šabo; R. Šulcová a i.).

Z prvej sekcie nás najviac zaujal článok o elektronickom šikanovaní (Otázky elektronického šikanovania – aktuálny fenomén v pregraduálnej príprave učiteľov, s. 69), ktorého autorkami sú K. Hollá a J. Hanuliaková. Tie sa v ňom zamýšľajú nad prípravou budúcich učiteľov v tom, ako zvládať a riešiť sociálno-výchovné problémy, vrátane elektronického šikanovania. Ako poznamenali v úvode, šikanovanie nie je novou záležitosťou našich škôl, avšak „pomerne čerstvou“ novinkou je elektronické šikanovanie. Téma, ktorú si autorky zvolili, je vysoko aktuálna, ale, žiaľ, nevenuje sa jej dostatočná pozornosť, keďže „vdaka“ internetovej anonymite sa takéto formy agresie odhaľujú len veľmi ťažko. Preto je potrebné oceniť snahu autoriek charakterizovať druhy tohto šikanovania a navrhnúť nevyhnutnú požiadavku pripravovať budúcich učiteľov aj v oblasti elektronického šikanovania a spôsobov jeho riešenia. Autorky podložili relevantnými argumentmi návrh na zavedenie mediálnej výchovy do pregraduálnej prípravy učiteľov. V príspevku však chýbajú aj iné návrhy na spôsoby boja proti elektronickému šikanovaniu, ktoré by boli ľahšie realizateľ-

né, keďže zavedenie ďalšieho predmetu do vzdelávacieho programu sa často stretáva s odporom žiakov voči novým povinnostiam a učeniu sa navyše.

M. Rašková v príspevku „Sexuálna výchova v teórii a praxi pregraduálnej prípravy učiteľů“ (s. 129) presvedča, že sexuálna výchova je v základných školách nenahraditeľnou súčasťou edukačného procesu žiakov na 1. stupni. Autorka považuje pripravenosť učiteľa na sexuálnu výchovu za prvoradú. Svojím výskumom potvrdila, že je ešte stále nedostatočná, ba priam alarmujúca. Ako riešenie navrhuje zavedenie sexuálnej výchovy ako samostatného kurzu do pregraduálnej prípravy učiteľov. Neuvádza však žiadne špecifikačné návrhy, čím možnosti skvalitnenia sexuálnej výchovy zužuje iba na jednu možnosť. Musíme však oceniť, že svoje odporúčanie zrealizovala aj v praxi. Autorka však neuvážene používa pojem sexuálna výchova ako disciplíny, ktorá v sebe zahŕňa nielen oblasť sexuality. Zaraduje sem aj témy, ktoré sú súčasťou prípravy na manželstvo a rodičovstvo, ale nepatria k obsahu sexuálnej výchovy. Sexuálna výchova a výchova k manželstvu a rodičovstvu nie sú pojmy totožné. Sexuálna výchova je iba jednou časťou výchovy k manželstvu a rodičovstvu, ktorá zahŕňa okrem otázok z oblasti sexuality aj partnerské a rodičovské vzťahy, ako aj výchovu detí v rodine. To potvrdzuje aj samotná autorka návrhom zaviesť kurz Základy rodinnej a sexuálnej výchovy (a nie iba Sexuálnu výchovu).

A. Šabo reflektuje potrebu pregraduálnej prípravy učiteľov na prácu s nadanými žiakmi (s. 141 a nasl.). Dáva zaujímavé návrhy na to, ktoré poznatky o nadaní žiakov by mali byť zaradené do projektov iniciálneho učiteľského vzdelávania. Niektoré z nich sú do nej zaradené na mnohých vysokých školách, avšak venuje sa len malá alebo žiadna pozornosť v rámci všeobecnovzdelávacieho základu pre učiteľov (napr. poznatky o identifikácii nadaných). Trochu rozporuplne vyznieva jeho poznámka, že jednou z podmienok pri práci s nadanými žiakmi sú „predchádzajúce úspešné skúsenosti a výsledky vo vyučovacom procese v spojitosti s nadanými žiakmi“ (s. 142), pretože to nie je vždy reálne. Mladý začínajúci učiteľ môže mať v triede nadaného žiaka, avšak nemusí mať s nadanými žiakmi žiadne skúsenosti. Takáto podmienka by sa mala týkať iba tých učiteľov, ktorí učia v triedach alebo školách pre nadané deti.

Niektoré príspevky, zaradené do sekcie A, by sa svojím obsahom hodili skôr do inej sekcie. Príspevok A. Šándora „O učiteľských kompetenciách“ (s. 47) sa môže hľadať v sekcii B s problematikou Rozvoja učiteľských spôsobilostí. Sekcia C (o Aktuálnych trendoch vo všeobecnej didaktike a v predmetových didaktikách) bola ukrátená o tri príspevky: G. Šarníkovej a P. Tavela (Využitie didaktických metód a prostriedkov na vyučovaní filozofie v závislosti od učebných štýlov, s. 145), Z. Uherovej (Zlepšovanie interakcie učiteľ – žiak prostredníctvom vybranej skupiny didaktických štýlov, s. 175) a

I. Zowadovej (Komparace rámcového vzdelávacieho programu pro předškolní vzdělávání v České republice s předškolním kurikulem na Slovensku, s. 179).

Sekcia B bola obsahovo zameraná na rozvoj učiteľských spôsobilostí. Príspevky prezentujú problematiku kľúčových kompetencií žiakov (J. Ferencová, V. Šuťáková), spôsobilostí učiteľov odborných predmetov a stupňov škôl (D. Hanesová; M. Kireš), ako aj cvičných učiteľov (M. Černotová, T. Majerová). Niekoľko príspevkov uvádza projekty prieskumov a výskumov k rozmanitým otázkam v tejto oblasti, pričom autori v nich ponúkajú aj odporúčania a námety, ako ich riešiť (P. Nakládalová; L. Reitmayer a kol. a i.). Nechýbajú ani príspevky s prezentovaním aplikácií rôznych inovatívnych vyučovacích metód a koncepcií k rozvíjaniu kľúčových kompetencií žiakov a učiteľov (M. Ganajová, J. Kalafutová, P. Lechová; M. Kireš; L. Šnajder; D. Tocháček, J. Lapeš).

V tejto sekcii zazneli tri zaujímavé príspevky. J. Ferencová a V. Šuťáková stručne a prehľadne opisujú občianske kompetencie, ich význam a možnosti rozvoja. Najviac však zaujala ostatná časť príspevku, kde je popísaný prieskum medzi učiteľmi základných a stredných škôl. Závety uvedeného prieskumu vychádzajú skôr negatívne vo vzťahu ku kvalite a efektívnosti výchovy k občianstvu. Autorky navrhujú zahrnúť problematiku rozvíjania občianskych kompetencií do školských vzdelávacích programov, ako aj zapojiť všetkých učiteľov do výchovy k občianstvu. Problém opäť môžeme vidieť v tom, že takýchto návrhov na zavedenie podobných výchov (napr. k manželstvu a rodičovstvu, environmentálnu výchovu, svetonázorovú výchovu, multimediálnu výchovu a pod.) už bolo veľa, ale ich realizácia bola alebo je oveľa problematickejšia. Vyťaženosť učiteľov vedie k ich odmietaniu pridávať ďalšie aspekty a prvky, ktoré vyžadujú prípravu navyše.

Svojím obsahom dokázal zaujať príspevok M. Kireša (Rozvíjanie digitálnej gramotnosti učiteľov v rámci kontinuálneho vzdelávania, s. 203), ktorý je zameraný na popis praktickej realizácie zvyšovania digitálnej gramotnosti učiteľov. Kurz s rovnomeným názvom sa realizoval s pomerne vysokou úspešnosťou, keďže, ako uvádza autor, úroveň digitálnej gramotnosti učiteľov pred začatím kurzu bola 56 % a po skončení kurzu 74 %. Samotní účastníci vo veľkej miere vyjadrili spokojnosť s absolvovaným kurzom.

Vysoko vyzdvihnúť tiež možno príspevok Vraj človek je meradlom všetkých vecí (s. 252), ktorého autorom je J. Zelem. Tento príspevok možno zaradiť medzi najzaujímavejšie a aj najkritickejšie z celej konferencie. Autor podáva kritický pohľad na kvalitu vzdelávania na Slovensku. Medzi základné faktory znižovania úrovne kvality vzdelania zaraďuje najmä „boj o študenta“, čo má za následok „ľahšie získanie papiera na úkor vedomostnej úrovne“ (s. 253). Reálny a nezaobalený pohľad podáva na postavenie a úlohy vysokoškolského učiteľa, ktorý je nútený neustále publikovať, chodiť na konferencie a vydávať

monografie na úkor výchovno-pedagogickej činnosti. Keď si chce učiteľ udržať miesto, musí sa zamerať hlavne na zbieranie „kreditov“ a málokedy mu ostáva čas na dôkladnejšiu prípravu na vyučovacie hodiny a rozvoj osobnosti študenta. Žiaľ, kruté, ale pravdivé vyjadrenie reality.

Posledná sekcia C bola zameraná na aktuálne trendy nielen v oblasti všeobecnej, ale aj predmetovej didaktiky s prihliadnutím na prepojenie roviny praxe, roviny teórie a roviny metateórie didaktiky. Rôznorodé príspevky sa zaoberajú nielen poukazovaním na rôzne problémy a nedostatky v predmetových didaktikách a študijných programoch (J. Gallo; A. Horňáková), ale aj prezentovaním tém:

- inovatívne prístupy v práci učiteľa vo vzťahu k žiakom (J. Hanuliaková, K. Hollá);
- moderné vyučovacie metódy (S. Csachová, E. Jančovičová, E. Lukáčová, M. Trnka, J. Zukerstein, J. Novotný a i.);
- rôzne odborné kurzy pre študentov na vysokých školách s cieľom rozvíjať ich didaktické zručnosti (R. Dytrtová, J. J. Dytrtová, E. Onderová a i.);
- prieskumy a výskumy efektivity a úspešnosti využívaných moderných vyučovacích metód (J. Kalafutová, M. Ganajová, M. Maněnová, M. Rusek, P. Beneš, M. Adamec a i.);
- didaktické prostriedky diagnostikovania vedomostí žiakov (J. Kancír, A. Timčíková, J. Štefková a i.), ale aj problematika učebníc (I. Kmecová, J. Bajtoš a i.).

V tejto sekcii najviac zarezonoval článok z oblasti, ktorej sa dostáva málo pozornosti: Inovatívne prístupy v práci učiteľa pri tvorbe emocionálne-bezpečného prostredia (s. 268) od autoriek J. Hanuliakovej a K. Hollej. Príspevok však zaujal predovšetkým názvom, ktorý vyvoláva určité očakávania, avšak obsah článku môže byť aj malým sklamaním. Autorky vymenúvajú rôzne spôsoby, akými by mohli učelia vytvoriť optimálne podmienky, ale neuvádzajú, ako to má učiteľ realizovať (napr. minimalizovať stresové faktory, aktívne učenie sa), čím sa to opäť dostáva do roviny teórie bez reálneho prepojenia s využitím v praxi.

Ako možno po prečítaní obsahu zborníka vidieť, táto medzinárodná vedecká konferencia bola bohatá nielen na množstvo príspevkov, ale i na ich obsahovú rôznorodosť. Niektoré príspevky len okrajovo súviseli s tematickým zameraním konferencie, keďže v jednotlivých príspevkoch sa autori zaoberali aj ďalšími špecifickejšími témami (napr. problematika elektronického šikanovania, návykových látok, edukačnej robotiky, čítania a porozumenia textu a ďalšími inými). Mnoho príspevkov bolo zameraných viac na teóriu ako na prax, ale niektoré ponúkli zaujímavé zistenia z vedeckých výskumov, ako aj cenné rady pre pedagogickú prax. Aj z toho dôvodu si myslíme, že realizovaná konferencia si udržala dôstojnú úroveň a zborník z nej ponúka množstvo zaujímavých

a rôznorodých informácií, vďaka čomu si každý môže nájsť „to svoje“. Preto je podľa nás určený pre širšiu pedagogickú verejnosť.

Celkovo môžeme zhrnúť, že uvedený zborník ponúka rôznorodé a veľmi zaujímavé témy, ako aj podnety pre ďalšiu prácu a výskum v tejto oblasti. Zahŕňa široké spektrum pohľadov na problematiku prepojenia didaktickej teórie a praxe a je ďalším čípkom v mozaike, ktorý vyplňa nie úplne využitý priestor v tejto oblasti.

Nataša Kocová, Katarína Šmajdová Búšová
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika
Košice